

PROBLÉM EXPLANÁCIE A INTERPRETÁCIE V SPOLOČENSKÝCH VEDÁCH

MARTA ZÁGORŠEKOVÁ, Katedra marxisticko-leninskej filozofie FF UK, Bratislava

ZÁGORŠEKOVÁ, M.: The Problem of Explanation and Interpretation in Social Sciences.
Filozofia 42, 1987, No. 3, p. 323.

In the paper the relationship between explanation and interpretation in the theories of social sciences is studied. The specific character of these two functions is viewed from the aspect of the possibility to exploit practically the theory in the activity of social subjects. The author underlines that the scientific cognition in itself is not an instruction for a practical activity. It becomes a instruction only after it has been understood and appropriated by social subjects. The understanding of the theory is mediated through its philosophical interpretation which is based on the explaining function of the theory, but it is not identical with it. The author sees the difference mainly in the fact that interpretation is determined by the aims and the signification of the activity of social subjects and explanation is determined by the needs and the level of development of science.

The paper calls attention to the thesis that it is necessary to connect multi-component explanatory procedures with the monistic principle of interpretation of the sense of the theory from the standpoint of the humanist ideal of the activity of social subjects.

Otázka vzťahu explanácie a interpretácie patrí medzi kľúčové problémy spoločenských vied. V príspevku sa zamýšľame nad funkciami týchto dvoch myšlienkových operácií v procese určenia zmyslu teórie ako návodu pre praktickú činnosť.

Sústredíme sa na špecifickosť explanácie a interpretácie pri stanovení zmyslu spoločenskovednej teórie a na vzťah medzi zmyslom teórie a zmyslom ľudskej činnosti.

Vychádzame z presvedčenia, že k riešeniu týchto otázok možno pristupovať iba pomocou ideových princípov marxisticko-leninskej filozofie, ktorej vedeckým cieľom je dosiahnutie jednoty racionálneho vysvetlenia, duchovného osvojenia a praktického pretvárania skutočnosti z hľadiska spoločenského pokroku. K tomu, aby sme mohli v konkrétnej činnosti využívať vedecké poznatky, musíme správne chápať ich význam a zmysel, musíme si osvojiť ich ideovú hodnotu. Ideová hodnota poznatkov je vyjadrená v teoretických koncepciách. Teoretické koncepcie stimulujú prax a iné druhy ľudskej činnosti iba vtedy, keď sú objektívne pravdivé a zároveň majú zmysel z hľadiska cieľavedomej činnosti.

Zmyslom vedeckých poznatkov je ich myšlienkový obsah, idea, ktorá je jednotou objektívne pravdy a objektívne hodnoty vyjadrujúcej nevyhnutné záujmy spoločenských subjektov. K riešeniu otázky zmyslu vedeckých poznatkov pre konkrétnu činnosť konkrétnych spoločenských subjektov pristupuje marxisticko-leninská filozofia radikálne novým spô-

sobom. Podľa V. I. Lenina „*idea* sa blamovala vždy, pokiaľ sa odlišovala od *záujmu*“ (1, s. 21). Odras spoločenských záujmov vo vedeckých poznatkoch sprostredkujú ich ideové princípy a predikcie. V spoločensko-vedných poznatkoch ideové princípy a predikcie spĺňajú špecifické funkcie, ktoré sú podmienené protirečivosťou medzi objektívnymi podmienkami konkrétnej činnosti a subjektívne uvedenými záujmami spoločenských subjektov. Spoločenskovedné poznatky možno charakterizovať ako systém zákonov, ideových princíпов a predikcií.

Spoločenské zákony sa uplatňujú v konkrétnych historických podmienkach vývoja spoločensko-ekonomickej formácie prostredníctvom cieľavedomej činnosti spoločenských subjektov. Nevyhnutnosť a objektívnosť spoločenských zákonov je sprostredkovaná podmienkami, potrebami, záujmami a cieľmi. Obsah spoločenských zákonov je prírodno-spoločenský a odráža nevyhnutné historické podmienky činnosti. Ideové princípy sú interpretáciou spoločenských zákonov z hľadiska objektívnych potrieb a záujmov spoločenských subjektov. Predikcie sú vyjadrením cieľa činnosti v intenciách predpokladaného budúceho ideálneho stavu rozvoja spoločnosti.

Vedecké poznatky o spoločnosti však nevznikajú v nejakom univerzálnom rozume, či v nejakom nadhistorickom inteligentnom duchu, ale v hlavách konkrétnych ľudí. Vývin vedeckých poznatkov neprebíha živelne v individuálnom vedomí jednotlivcov, ale v spoločenskom vedomí a je regulovaný prísnyimi pravidlami a princípmi vedeckého myslenia. V štruktúre spoločenského vedomia sa však okrem vedeckých poznatkov odrážajú aj záujmy a ciele spoločenských subjektov, ktoré nie sú vždy v súlade s poznatkami vedy. Aby tento nesúlad bol čo najmenší, treba poznať, od čoho závisí osvojenie vedeckých poznatkov a ich využitie v konkrétnej činnosti ľudí. Predpokladom skúmania tejto otázky je vyjasnenie vzťahu medzi objektívnou pravdivosťou a objektívnym zmyslom teoretických poznatkov.

V nasledujúcej úvahe objektívnu pravdivosť budeme chápať ako východisko explanácie a objektívny zmysel ako východisko interpretácie. Zložitosť tohto problému z hľadiska spoločenskovedných teórií je v tom, že interpretácia objektívneho zmyslu teórie musí vyplývať z objektívnej pravdivosti, pričom objektívna pravdivosť je vlastnosťou vzťahu medzi teóriou a objektom, kým objektívny zmysel je vlastnosťou vzťahu medzi teóriou a činnosťou. Činnosť v interpretácii zmyslu teórie vystupuje ako sprostredkujúci článok medzi teóriou a objektom. Považa vzťahu medzi teóriou a činnosťou je zvlášť zložitá, lebo stimuly činnosti nemožno vyčerpávajúco vysvetliť iba teoretickými (resp. vedeckými) záujmami spoločenských subjektov, ale ich materiálnymi potrebami a záujmami, ktorých uspokojenie je nevyhnutne aktuálne — v životnom procese subjektov — dosiahnuť za daných podmienok a za daného relatívneho stavu vedeckého poznania.

Preto skúmanie otázky objektívnej pravdivosti spoločenskovednej

teórie nemožno odtrhnúť od otázky jej objektívneho zmyslu. Sú to vzájomne skĺbené problémy poznávacej a praktickej funkcie teórie v procese jej využívania ako racionálneho nástroja regulácie činnosti. Objektívna pravdivosť spoločenskovednej teórie podmieňuje jej explanačnú spoľahlivosť, kým objektívny zmysel determinuje spôsob a charakter jej *interpretácie* z hľadiska potrieb a cieľov ľudskej činnosti.

Otázka objektívnej pravdivosti a objektívneho zmyslu je problematika, ktorá vzniká na hranici interferencie poznania a hodnotenia. Prístup k tejto problematike v odbornej literatúre je rozmanitý. V marxisticko-leninskej filozofii sa najčastejšie skúma ako gnozeologický a axiologický problém. V metodológii ako problém explanačnej a predikčnej funkcie vedy, ako otázka interpretácie konceptualizačných princípov a ich funkcií vo vývine vedeckých teórií. V logickej sémantike sa tento problém skúma ako vzťah znaku a významu, resp. ako vzťah významu a zmyslu. V lingvistiky ako problém vzťahu syntaktickej a sémantickej roviny jazyka, v estetike a umenovede ako otázka interpretácie znakových sústav z hľadiska ich estetickej hodnoty. Teoretické prístupy k tejto otázke sa líšia aj vo vnútri jednotlivých disciplín. Nie je ustálené ani používanie pojmov explanačie a interpretácie, významu a hodnoty, zmyslu a hodnoty, vysvetlenia a chápania. Inventarizácia a dokumentácia týchto koncepcií by presiahli možnosti jednej štúdie. Preto sa obmedzíme iba na stručnú poznámku adresovanú filozofickej hermeneutike, v rámci ktorej skúmanie uvedených otázok má svoju klasickú i poklasickú tradíciu.

Klasická hermeneutika nastolila tento problém ako rozpor medzi *vysvetľovaním* (Auslegen) a *porozumením* (Verstehen) historického procesu. Predstavitelia tejto idealistickej hermeneutiky — ako F. D. Schleiermacher, F. Ast, H. Steinhal — chápali problém vysvetľovania a porozumenia ako špecifický problém jazykovej analýzy historických textov (2, s. 20), výsledkom ktorej je duchovné prežívanie, pochopenie historického diania. Predpokladali, že hybnou silou vývoja spoločnosti je duchovný život a jeho pochopenie je kľúčom k odhaleniu nevyhnutnosti a opakovateľnosti v dejinách. Proces poznania stotožňovali s procesom prežívania skutočnosti s prevahou takých psychických procesov ako je empatia, kontemplácia. Historický proces redukovali iba na duchovnú produkciu, činnosť na aktivitu riadenú subjektívnou vôľou. Napríklad podľa Astovej „hermeneutiky písma, významu a ducha“ je interpretácia dokonalé *pochopenie* zhody medzi textom a významom. Výsledkom tohto pochopenia je zhoda medzi autorom textu (napr. historickej listiny) a jeho exegétom sprostredkovaná opakovateľnosťou duchovného života.

Ani poklasická idealistická hermeneutika sa nevzdala tohto — pre idealizmus napokon typického — spôsobu traktovania problematiky „chápania“ teórie, ibaže zaviedla výraznú individualizáciu a subjektívizáciu do jeho metodologických princípov. U M. Heideggera i u H. G. Gadamera dominuje problematika sémantiky jazyka, no už absentuje historizujúca požiadavka schleiermacherovskej hermeneutiky „ponoriť sa“ do ducha

dejín. Heidegger problém „chápania“ nastoluje ako problém indentifikácie bytia a pravdy, Gadamer ako problém jednoty jazyka a tvorivej energie vedomia (2, s. 28—29). Ako je známe, hermeneutika Gadamerovi slúži aj ako teoretický nástroj kritiky ideologickej funkcie vedy a predovšetkým marxisticko-leninskej teórie spoločenského pokroku.

Aj pre súčasných amerických prívržencov hermeneutického skúmania problematiky „chápania“ teórie je dosť typické, že zväčša nadväzujú na nemeckú duchovnú tradíciu, resp. na postfenomenologickú hermeneutiku. Do funkcie zakladateľa tejto orientácie sa etabloval A. Child, ktorý v intenciách svojej „miernej“ kritiky pozitivizmu a novopozitivizmu sa prikláňa k nemeckej idealistickej hermeneutike a z tejto pozície sa usiluje kritizovať Marxovu metódu analýzy zákonitosti spoločensko-historického procesu (3, s. 85). Z ďalších reprezentantov tejto orientácie treba spomenúť H. Putnama, Ch. Taylora, J. Thomsonovú, M. Wilsonovú, D. J. Cooka. V koncepciách týchto autorov sa problematika „chápania“ teórie redukuje na interperáciu vzťahu medzi znakom a významom v jazyku teórie z hľadiska porozumenia (najčastejšie akéhosi duchovného) zmyslu teórie.

Treba však konštatovať, že staršie i novšie formy idealistickej hermeneutiky vedú k nekontrolovateľnému subjektivismu a iracionalizmu vo filozofickej interpretácii poznatkov a k pluralizmu v metodológii. Východiskom nášho skúmania sú Marxove tézy adresované Feuerbachovi. „Spoločenský život“ konštatuje Marx — „je v podstate *praktický*. Všetky mystériá, ktoré zvädzajú teóriu k mysticismu, sú racionálne riešené ľudskou praxou a pochopením tejto praxe“. Zmyslom pochopenia praxe je výzva, ktorú Marx formuloval v jedenástej téze: „Filozofi svet len rozlične *vysvetľovali*, ide však o to, *zmeniť ho*“ (4, s. 137).

Marx tu jednoznačne vyjadril podstatu takej myšlienkovej operácie, ktorej základom je *pochopenie* ľudskej praxe prostredníctvom teórie. Skutočná spoločenská funkcia teórie však nespočíva v tom, že iba sprostredkuje toto pochopenie, ale naopak v tom, že umožňuje vedecky *vysvetliť* a *prakticky premeniť* svet z hľadiska záujmov a potrieb *ľudskej* spoločnosti. V zmysle tohto Marxovho chápania spoločenskej funkcie vedy problém vzťahu explanácie a interpretácie nemožno chápať ako čisto teoretický, resp. metateoretický problém vedy, ale ako výsostne praktickú otázku, ktorej riešenie môže urýchliť a zefektívniť využitie vedeckých poznatkov v praxi. Taktiež je potrebné dištancovať spôsoby riešenia tejto problematiky od hermeneutického chápania, ktoré je redukcionistické a často upadá do absolutizácie jedinečnosti duchovných významov.

Pojem filozofickej interpretácie teórie¹ budeme používať na označenie takej myšlienkovej operácie, ktorá je zameraná na skúmanie sociálno-praktickej hodnoty teórie. Túto hodnotu môžu nadobudnúť tak poz-

¹ V našej štúdií uvažujeme iba o spoločenskovedných teóriách.

natky, ako aj princípy a hypotézy teórie. Okrem hypotézy, ktorá má v procese filozofickej interpretácie špecifickú funkciu, musia byť poznatky a princípy verifikované jednak exaktne, prostredníctvom prísne vedeckých kritérií pravdy, a jednak prostredníctvom praxe. V úzkom slova zmysle sa teória zmení na vedeckú koncepciu až po tejto dvojstupňovej verifikácii. Exaktná verifikácia potvrdzuje pravdivosť poznatkov teórie z hľadiska „čistého [reálne abstraktného] obrazu ideálnej vedy zbavenej náhodnosti rôznej proveniencie“ [5, s. 353]. Zároveň touto verifikáciou sa potvrdzuje aj vedecký status danej teórie v systéme vedeckých teórií. Cieľom tejto verifikácie je zistenie explanačnej schopnosti teórie z hľadiska rôznych typov a možnosti vysvetľovania objektívnych zákonitostí prebiehajúcich v skúmaných javoch a procesoch.

Praktická verifikácia teórie sa uskutočňuje v mimoriadne zložitých a protirečivých vzťahoch spoločensko-historického procesu. Jedno zo základných protirečení vyviera zo vzťahu medzi historicitou a receptivitou spoločenského procesu. Praktická verifikácia teórie nikdy nemôže byť konečná a definitívna, vzhľadom na historicitu spoločenského procesu. Na druhej strane musíme mať spoľahlivé vedecké záruky, že daná teória, ktorá vznikla na základe myšlienkového odrazu objektívnych zákonitostí spoločenského procesu a za nevyhnutného spolupôsobenia konkrétnych historických subjektov, bude dynamickým regulatívom a návodom praktického konania spoločenských subjektov existujúcich v *prítomnom čase*.

Spoločenské zákony majú prírodno-historický charakter, to znamená, že sú objektívne a nevyhnutné, avšak na to, aby pôsobili, predpokladajú cieľavedomú aktivitu sociálnych subjektov. Z tohto hľadiska teória, ktorá je systémom týchto zákonov, musí byť aj návodom pre praktické konanie. Avšak „prechod od teórie k praxi nie je nejakou triviálnou záležitosťou a niekedy môže mať charakter dlhodobého, mnohonásobne sprostredkovaného procesu. Teória je systémom vedeckých zákonov a vedecký zákon sám osebe ešte nie je návodom na praktickú činnosť. Na taký návod (schému praxe) ho musíme rozvinúť a prebudovať“ [6, s. 297]. Toto rozvinutie a prebudovanie teórie môžeme skúmať ako proces *chápania a osvojenia* teórie v procese prakticko-duchovnej činnosti sociálnych subjektov. Jednotu chápania, osvojenia a prakticko-duchovného využitia teórie môžeme charakterizovať ako *filozofickú interpretáciu* teórie z hľadiska zmyslu činnosti sociálnych subjektov.

Na rozdiel od explanácie, ktorá je myšlienkovou operáciou na úrovni vzťahu medzi teóriou a objektom poznania, interpretácia je myšlienková operácia na úrovni vzťahu medzi teóriou a subjektom. Teda ide tu o vzťah, ktorý je determinovaný sférami a úrovňami spoločenského vedomia a interferenciou medzi jeho štruktúrnymi zložkami. Jedna zo základných interferencií je protirečivá jednota vedy a ideológie, ďalej vedy a svetonázoru, vedy a morálky a pod. Explanácia je teoretickou, myšlienkovou rekonštrukciou skúmaných javov a procesov, ale inter-

pretácia je *hodnotením* významu teoretických poznatkov z hľadiska záujmov, potrieb a cieľov sociálnych subjektov. V procese interpretácie je potrebné skúmať otázku užitočnosti a efektívnosti teórie pre prax, jej predpoklady stať sa návodom, racionálnym regulatívom duchovnej i praktickej činnosti, resp. normou sociálnej aktivity. V záujme urýchlenia sociálneho pokroku a rozvoja spoločenskovedného poznania by bolo treba vypracovať spôsob formulovania odpovedí na uvedené otázky skôr, než teória začne fungovať ako racionálny návod na duchovné a praktické pretváranie sveta.

Spoločensko-historický proces, v ktorom sa adekvátnosť a spoľahlivosť teórie overuje živým sociálnym svetom konkrétnych sociálnych subjektov, svetom každodennej práce, života a hodnotových postojov, záujmov a potrieb, ktorých uspokojovanie nemožno realizovať ani prostredníctvom „pokusov a omylov“, ani nejakými nedostatočne podloženými prognózami, ale v historicky najkratšom čase. Iba taká teória môže získať sociálno-praktickú hodnotu, ktorá odráža aktuálny stav spoločnosti, jej protirečivé procesy z hľadiska dosiahnuteľnej historickej perspektívy.

Z hľadiska explanácie teóriu možno charakterizovať ako systém vedeckých zákonov. V tomto zmysle sa v odbornej literatúre často stotožňuje explanácia a interpretácia a chápe sa ako problém vysvetľovania teoretických pojmov (7, s. 291). Takto skúmajú problém interpretácie aj tí autori, ktorí sa sústreďujú na „čiste“ logické a metodologické aspekty problému interpretácie (8, s. 113—126; 9, s. 264).

Z hľadiska interpretácie však je potrebné charakteristiku teórie, zvlášť spoločenskovednej teórie, rozšíriť o princípy a hypotézy. Sociálna teória je systémom poznatkov, princíпов a hypotéz. V procese filozofickej interpretácie teórie do popredia vystupuje práve skúmanie princíпов, prostredníctvom ktorých je daná teória konceptualizovaná, ďalej skúmanie pozadia alebo okolia vedy, vzťah vedeckých hypotéz k ideálom sociálneho pokroku a zmyslu ľudskej činnosti. O potrebe filozofickej interpretácie teórie a o jej možnostiach sa V. Filkorn vyjadril už skoro pred dvadsiatimi rokmi: „Exaktná veda by mala obsahovať aj exaktné vyjadrenie svojho pozadia. Domnienka, že filozofia je pre vedu operatívna len cez jej logiku, je, žiaľ, asi minimalistická“ (10, s. 353). No jeho výzve sa venuje zo strany filozofov stále nedostatočná pozornosť.

V záujme konceptualizácie teórie sa filozofická interpretácia sústreďuje hlavne na tieto hniezda problémov:

- na skúmanie oblasti kompetencie teórie;
- na svetonázorové a metodologické aspekty definície predmetu vedy;
- na spôsob utvorenia systému princíпов a metód (imanentných alebo extrapolovaných z iných teórií);
- na skúmanie ideového základu teórie;
- na adekvátnosť formulovania ideálneho cieľa poznania.

Filozofia interpretuje teóriu nielen z hľadiska analýzy pojmov a kategórií, prostredníctvom ktorých teória realizuje svoju explanačnú funkciu, ale sa zameriava na skúmanie významu teórie z hľadiska cieľov a zmyslu ľudskej činnosti. Kladie otázky, ktoré sa svojim charakterom vymykajú kompetencii danej teórie.

Pri vymedzení oblasti kompetencie teórie rozhodujúcu úlohu budú hrať sociálne funkcie a ciele vedy. V protirečivých spoločenských vzťahoch môžu vzniknúť aj protirečivé teórie, alebo protirečivé interpretácie tej istej vedeckej teórie. Svedčí to o tom, že explanačná sila teórie nie je podmienená iba vývojom teórie, ale aj vývojom, resp. zmenou záujmov sociálnych subjektov. Adekvátny odraz týchto záujmov zabezpečuje, že teória bude chápaná a osvojovaná ako návod praktického alebo duchovného pretvárania sveta.

Pri skúmaní oblasti kompetencie teórie filozofická interpretácia sa zameriava na riešenie kompetenčných sporov medzi jednotlivými disciplínami spoločenských vied. Tieto spory sa vyhrocujú zvlášť v poslednom období, keď sme svedkami vzniku celých skupín interdisciplinárne konceptualizovaných vied (ako napr. sociolingvistiky, etnolingvistiky, kultúrnej antropológie a pod.). Nová vedná disciplína sa konceptualizuje v dôsledku vzniku novej problémovej oblasti vedy. Z tejto problémovej oblasti sa môže vyčleniť užšie chápaný predmet novej vednej disciplíny. Metóda novej vedy — vo vyvinutom štádiu vedy — nebude závisieť iba od predmetu, i keď táto závislosť je vždy určujúca, ale aj od charakteru vzájomných vzťahov v systéme vedy. Nová veda často extrapoláciou preberá tie postupy a metodologické princípy, ktoré sa osvedčili v inej disciplíne, ktorá v danej etape vývinu vedy a z hľadiska aktuálnych spoločenských potrieb môže získať vedúce postavenie v systéme spoločenských vied.² Ešte dostatočne nepoznáme charakter zmien, ku ktorým dochádza v systéme vedy v dôsledku vzniku novej vednej disciplíny. Nemáme preskúmané ani podmienky a procesy, ktoré determinujú pochopenie a osvojenie teórie nielen v rámci spoločnosti vedcov, ale konkrétnymi, prakticky činnými sociálnymi subjektmi, ktorí vedeckú teóriu potrebujú v záujme racionálnej regulácie svojej činnosti a celkovej stratégie sociálnej aktivity.

Všeobecne možno konštatovať, že nové vedy vznikajú na hranici dvoch, resp. viacerých disciplín, že sú nevyhnutne podmienené reálnym stavom a charakterom systému vedy. Vzťah novej vedy k systému vedy výrazne podmieňuje filozofickú interpretáciu otázky oblasti a otázky predmetu vedy. Táto interpretácia zameriava svoju pozornosť na otázky oblasti (okolía) vedy, teda na sociálne podmienky a funkcie vedy. Posudzuje princípy, na základe ktorých daná veda koncipuje vzťah medzi

² Napríklad v klasickom štádiu vývinu vedy túto funkciu spĺňala filozofia, dnes niektorí teoretici vedy tvrdia, že vedúcou disciplínou v systéme spoločenských vied je história, iní sa prikláňajú k názoru, že takouto disciplínou je psychológia, ďalší prisudzujú túto úlohu kulturológii, sociológii, informatike a pod.

metódou a predmetom vedy. Nesmierna zložitost tohto myšlienkového procesu v priebehu filozofickej interpretácie vyplýva z toho, že filozofia musí formulovať ideové princípy tak pre koncepciu metódy, ako aj pre koncepciu predmetu a zároveň zdôvodniť isté zásady limitujúce vzťah medzi poznáním a hodnotením. Tieto zásady sú filozofickými východiskami ideí novej teoretickej koncepcie skúmaného predmetu. Filozofickú interpretáciu vedeckých poznatkov zaujíma spôsob ich utvorenia, myšlienkové prostriedky, ktoré teoretik preferoval v procese *skúmania* a v procese *vysvetľovania* skutočného pohybu. „Pravda, *spôsob výkladu* sa musí formálne líšiť od *spôsobu skúmania*. Pri skúmaní si treba podrobne osvojiť látku analyzovať rozličné formy jej vývinu a vypátrať ich vnútornú väzbu. Až potom, keď sa táto práca ukončí, možno primerane vyložiť skutočný pohyb“ (podč. M. Z. 11, s. 25). Táto Marxova metóda postupu vo vedeckom skúmaní nových oblastí vedy poukazuje nielen na vnútornú jednotu koncepcie metódy a koncepcie predmetu, ale aj na ich formálnu odlišnosť. Metóda skúmania musí byť podriadená objektívnej povahe predmetu, ale metóda vysvetľovania závisí od spôsobu interpretácie zmyslu teórie pre praktickú činnosť. Kritériom adekvátneho spôsobu interpretácie zmyslu teórie pre praktickú činnosť môže byť iba Marxom ormulovaná idea sociálneho pokroku smerujúca k zjednoteniu racionality a humanity ľudskej činnosti (12, s. 44—114). I. Frolov stotožňuje zmysel teórie pre praktickú činnosť s jej etickým, nie pragmatickým, či technologickým zmyslom. Zdôrazňuje, že aplikácia vedy v praxi nesmie podkopávať rešpektovanie etických, humanistických princíпов ľudskej činnosti. Vzťah medzi etikou a vedou — podčiarkuje I. Frolov — nie je vzťahom alternatívy, ale vzájomnej závislosti (12, s. 82—87), ktorá podmieňuje globálne stratégie ľudskej činnosti.

Úlohou filozofie je vytvárať, v zmysle Marxovho chápania vedeckého svetonázoru ako ideového základu poznania a hodnotenia, takú interpretáciu zmyslu vedeckých teórií, ktorá — zabezpečí ich transformáciu na systém princíпов prispievajúcich k racionálnej regulácii činnosti. „Musíme rozhodnejšie prekonávať stereotypy, tetchnický konzervativizmus, zotrvačnosť a návyky, poplatné extenzívnemu rozvoju hospodárstva, v súlade s požiadavkami doby meniť psychológiu i *metódy* činnosti ľudí“ (podč. M.Z., 13, s. 3).

V súčasnej etape rozvoja našej socialistickej spoločnosti je nevyhnutné, aby spoločenské vedy v úzkej spolupráci s marxisticko-leninskou filozofiou vypracovali účinné vedecké metódy poznania spoločenských procesov, ich vysvetľovania a hodnotenia. V súčasnom triedne rozdeľnom svete má mimoriadny význam Marxova požiadavka jednej vedy, ktorá v súvislosti s načrnutou problematikou vzťahu explanácie a interpretácie upriamuje našu pozornosť na rozvíjanie multikomponentových a interdisciplinárnych explanačných postupov vo vedeckom bádání, no zároveň na rešpektovanie monistického princípu interpretácie zmyslu vedeckých teórií. Interpretovať vedecké teórie možno iba z jediného

hľadiska, z hľadiska spoločenského pokroku a ideálov socialistického humanizmu.

Zhoda medzi ideovým základom spoločenskovedných teórií a ideovým základom svetonázorovej orientácie spoločenských subjektov je zárukou, že ich konkrétna činnosť bude zmysluplná a vedecky usmerňovaná. Osvojená hodnota vedeckej teórie sa stáva normou myslenia i návodom praktickej spoločenskej činnosti.

LITERATÚRA

1. LENIN, V. I.: Filosofické sešity. Praha 1953.
2. FOGELER, J. G.: Istorija vznikovenija i etapy evoľucii filosofskoj germenovityki. In: Germenovitika: istorija i sovremennost'. Moskva 1985.
3. CHILD, A.: Interpretation. A General Theory. Los Angeles 1965.
4. MARX, K.: Tézy o Feuerbachovi. In: Marxistsicko-leninská filozofia. Antológia z diel filozofov. Zv. 10. Bratislava 1977.
5. FILKORN, V.: Metodológia ako exaktná veda. In: Filozofia, Roč. XXIV. 1969, č. 4.
6. ČERNÍK, V., FARKAŠOVÁ, E., VICENÍK, J.: Teória poznania. Bratislava 1980.
7. ČÍŽEK, F.: Teorie a empirie. Praha 1974.
8. CELIŠČEV, V. V., KARPOVIČ, V. N.: Filosofskije osnovanija naučnoj teorii. Novosibirsk. 1985.
9. ANDREJEV, I. D.: Metodologičeskije osnovy poznaniija socialnych javlenij. Moskva 1977.
10. FILKORN, V.: Metodológia ako exaktná veda. In: Filozofia, Roč. XXIV. 1969, č. 4.
11. MARX, K.: Kapitál. Zv. 1. Bratislava 1985.
12. FROLOV, I. T.: Man—Science—Humanism: a New Synthesis. Moskva 1986.
13. Politická správa ÚV KSČ, XVII. zj. KSČ. Pravda 25. III. 1986.

ПРОБЛЕМА ЭКСПЛНАЦИИ И ИНТЕРПРЕТАЦИИ В ОБЩЕСТВЕННЫХ НАУКАХ

Марта Загоршекова

В статье автор сосредоточил внимание на изучение соотношения между эксплнацией и интерпретацией в общественно-научных теориях. Автор указывает на специфичность этих двух функций с точки зрения возможности практического использования теории в деятельности социальных субъектов. Автор подчеркивает, что научный результат сам по себе еще не является руководством к практической деятельности. Он станет руководством, лишь когда будет понят и усвоен социальными субъектами. Понимание теории опосредствуется его философской интерпретацией, которая исходит из эксплнационной функции теории, но не тождественна ей. Автор видит отличие главным образом в том, что интерпретация детерминирована целями и смыслом деятельности социальных субъектов, эксплнация — потребностями и степенью развития науки.

В статье обращается внимание на то, что необходимо сочетать мультикомпонентные эксплнационные приемы с монистическим принципом интерпретации смысла теории с точки зрения гуманистического идеала деятельности социальных субъектов.

DAS PROBLEM DER EXPLANATION UND INTERPRETATION IN DEN GESELLSCHAFTSWISSENSCHAFTEN

Marta Zágoršeková

Die Studie ist auf die Untersuchung des Verhältnisses zwischen Explanaton und Interpretation in den gesellschaftswissenschaftlichen Theorien gerichtet. Sie weist auf die Spezifität diesen zwei Funktionen hin aus der Sicht der Möglichkeit einer praktischen Anwendung dieser Theorie in der Tätigkeit Sozialer Subjekte. Die Vf. hebt hervor, dass die wissenschaftliche Erkenntnis an sich noch keine Anleitung zur praktischen Tätigkeit bietet. Sie wird zur Anleitung, erst wenn sie von sozialen Subjekten verstanden und angeeignet worden ist. Das Verständnis der Theorie wird von ihrer philosophischen Interpretation vermittelt, die von der explanatorischen Funktion der Theorie ausgeht, jedoch nicht mit ihr identisch ist. Den Unterschied erblickt die Vf. hauptsächlich darin, dass die Interpretation durch Zwecke und Sinn der Tätigkeit sozialer Subjekte determiniert ist, die Explanaton aber durch Erfordernisse und Entwicklungsstufe der Wissenschaft.

Die Studie macht darauf aufmerksam, dass es vom Standpunkt des humanistischen Ideals der Tätigkeit sozialer Subjekte notwendig sei, die Multikomponentenverfahren der Explanaton mit dem monistischen Prinzip der Interpretation des Theoriesinnes zu verbinden.